

Malíř, Jiří

Lenín a historické studium politických stran

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1986, vol. 35, iss. C33, pp. [53]-60

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101935>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIŘÍ MALÍŘ

LENIN A HISTORICKÉ STUDIUM POLITICKÝCH STRAN¹

Předpokladem každé vědecké činnosti je uvědomění si základních metodologických východisek, stálý návrat k hlavním zdrojům marxistického pojetí skutečnosti a jejich tvůrčí rozvinutí. Dvojnásob to platí v případě zkoumání tak historicky podmíněných a proměnlivých jevů, jakým je existence politických stran. Při historickém zkoumání teoretických východisek marxistického studia politických stran musíme počítat nejen se změnou charakteru politických stran v jednotlivých etapách jejich vývoje, ale též s tím, že dílo Marxe a Engelse, z něhož při základním pojmání politických stran dodnes vycházíme, vznikalo v době, kdy se ještě nemohl v plnosti a mnohotvárnosti projevit stranickopolitický život. O to cennější je vklad, kterým přispěl k objasňování podstaty politického stranictví V. I. Lenin, neboť už mohl vycházet z rozvinutější fáze vývoje politických stran v období monopolního kapitalismu.

Otázka Leninova přínosu k marxistickému pojmání historie politických stran se z tohoto hlediska jeví jako stále aktuální. Jde v této souvislosti především o dva základní okruhy problémů, jejichž řešení je naléhavé: 1. v čem a v jakém směru rozvinul Lenin Marxovy poznatky o politických stranách; 2. ve kterých bodech spočívá význam Leninova přínosu pro dnešní historické zkoumání politických stran.

K první otázce je třeba úvodem říci, že nelze mechanicky a jednoduše oddělovat Marxův a Leninův přístup k problematice politických stran, nebo dokonce hledat mezi nimi rozdíly a rozpory. Postřehy a poznatky obou o politických stranách tvoří často nedílný celek, v němž lze jen stěží vysvětlit podíl jednoho bez přihlídnutí k podílu druhého.

Neméně důležitou skutečností je fakt, že jak Marx a Engels, tak Lenin se vlastně systematicky a v uceleném pohledu problematikou teorie politických stran nezabývali. Oba si ovšem byli vědomi jejich významu v soudobém politickém a třídním boji. V souvislosti se zkoumáním ekonomického, sociálního a politického pohybu kapitalistické společnosti věnovali politickým stranám náležitou pozornost. Bylo právě zásluhou Marxe, že postihl podstatu politického stranictví už v počátcích jeho vzniku. Viděl ji v souvislosti politického a třídního boje. Už v Bídě filozofie z r. 1847 zdůraznil, že „boj třídy proti třídě je politický boj“.² Podobně v Komunistickém manifestu mluví o „organizová-

ní proletářů v třídu, a tím v politickou stranu“.³ Podle Marxe třídní antagonismus, který vyrůstá z ekonomických podmínek a který představuje hybnou sílu dějin, nabývá v určité fázi vývoje společnosti vyhraněných forem a prostupuje všechny sféry života společnosti, takže jsou — jak praví Engels — „všechny historické boje, ať už v oblasti politické, náboženské, filozofické či vůbec ideové, ve skutečnosti jen víceméně zřetelným výrazem bojů společenských tříd.“⁴ Marx tedy chápe politickou stranu jako výraz určité kvality třídního zápasu, jako historicky podmíněný a zákonitý projev třídního rozložení společnosti. Lenin toto vychází fundamentální východisko pojmání politických stran dále podtrhává, když boj politických stran považuje za nejvyhraněnější projev boje společenských tříd.⁵

Z tohoto základního pojetí politické strany ovšem vyplývá, proč Marx a s ním i Lenin nevěnovali politickým stranám soustavnou pozornost jako zvláštnímu teoretickému problému, ale vždy jen v souvislosti s rozбором konkrétní třídní situace ve společnosti. A tak jestliže jak u Marxe, tak u Lenina postrádáme explicitní rozbor teorie politického stranictví, na druhé straně u obou nalézáme příklady pregnančních konkrétních analýz souvztažnosti na jedné straně mezi změnami v rozložení třídních sil a na druhé straně mezi politickostranickým pohybem. To je případ hlavně Marxových prací rozebírajících politické poměry ve Francii: Třídní boje ve Francii, Občanská válka ve Francii, Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta. V nich Marx na konkrétním materiálu dokázal, že kořeny stranického vývoje nespočívají jen v proměnách probíhajících v úzkém rámci parlamentarismu, ale že vyrůstají ze změn uvnitř celé společnosti, z proměnlivosti vzájemného poměru třídních sil. Jeho analýzy odhalovaly relaci mezi proklamovanými politickými zásadami a cíli politických stran a mezi jejich skutečným jednáním a usilováním. Marxovi stejně jako později Leninovi ovšem nešlo o samoučelný rozbor vývoje politických stran a politických seskupení, ale o konkrétní analýzu příčin soudobého politického a mocenského pohybu. V případě Marxova Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta šlo např. o hledání všech faktorů přechodu revoluce roku 1848 v bonapartismus.

V případě Leninových prací, jako byl Vývoj kapitalismu v Rusku, Ekonomický obsah narodnictví a jeho kritika v knize P. Struva, Agrární program sociální demokracie v první ruské revoluci 1905—1907, se obdobně jako u Marxe setkáváme s problematikou politických stran v rámci rozboru celkové hospodářské, mocenské a politické situace. Lenin v nich kromě jiného rozebírá soudobý hospodářský stav a jeho vývojové trendy, aby pak přes zjištění ekonomického a třídního postavení jednotlivých skupin obyvatelstva a jejich objektivních zájmů stanovil skutečné postavení a usilování jednotlivých politických stran v dobovém společenském a třídním dění.

Tento postup není v Leninových pracích samoučelný, ale vždy souvisí s požadavky politické a revoluční praxe. Zvláště zřetelně se to projevuje v poslední jmenované práci V. I. Lenina, Agrární program sociální demokracie v první ruské revoluci 1905 až 1907.⁶ V ní Lenin na základě rozboru třídních a stranických poměrů v Rusku sleduje velmi důležitý cíl, směřuje k pochopení podstatných rysů první ruské revoluce a jejich důsledků, protože jen pochopení podstaty revolučních událostí a příčin její porážky mohlo umožnit stanovit další vhodnou revoluční taktiku dělnického revolučního hnutí a najít mu mezi ostatními politickými a třídními silami spojence.⁷ A právě v tomto bodě —

v hledání reálných cest a reálných prostředků k přípravě revolučního řešení společenských problémů — lze hledat klíč k otázce, v kterém směru Lenin zvláště rozvinul Marxovo pojetí politické strany.

Hledání vhodné revoluční taktiky nebylo totiž možné ani bez pochopení podstaty a všech otázek budování a fungování revoluční strany dělnictva, ani bez reálného ocenění ostatních třídních a politických sil. Lenin se proto v rámci, v němž věnoval pozornost třídnímu a politickému vývoji, soustředil jednak na propracování zásad výstavby strany nového typu, jednak na osvětlení skutečné třídní podstaty jednotlivých politických stran v Rusku a celkového třídního pohybu ve společnosti.

Pro historické studium celkového politickostranického vývoje má klíčový význam právě Leninův metodický postup při třídněpolitické klasifikaci nerevolučních politických stran.⁸ Lenin kladl na rozbor toho, jakým způsobem různé politické strany tlumočily své skutečné zájmy, o to větší důraz, oč více tyto strany v období nástupu monopolního kapitalismu měnily svou vnější podobu. Setkával se totiž na rozdíl od Marxe, který měl vlastní zkušenosti jen s počáteční fází vývoje politických stran, kdy se jejich základy a celý systém politického stranictví teprve utvářely, už s jejich vyšším stupněm vývoje. Nešlo jen o to, že se v imperialismu vyhroutil politický a třídní boj, a tím i rozpory mezi buržoazními a dělnickými politickými stranami, ale že se celkově měnil charakter politických stran, jejich způsoby vedení politického boje i jejich funkce ve společnosti. Před první světovou válkou máme už co dělat se stranami masovými oproti dřívějším honoračním stranám. Politické strany se v této době na jedné straně otevřeněji hlásí k vymezeným sociálním skupinám, vznikají strany otevřeně „stavovské“ oproti dřívějším stranám „všenárodním“, na druhé straně programy, prohlášení a vnější projevy jednotlivých stran již zdaleka neodpovídají jejich skutečným cílům a zájmům.

Uvedený politickostranický vývoj znesnadňoval objektivní zhodnocení místa té které politické strany v politickém a třídním spektru dané společnosti. Této skutečnosti si byl vědom i Lenin, jak dokazuje např. jeho práce Politické strany v Rusku: „Veřejnost — alespoň ve velkých městech a v obchodních střediscích — si na obchodní reklamu dávno zvykla a myslí si o ní své. Politická reklama mate bohužel nepoměrně více lidí, odhalit ji je mnohem nesnadnější, klam se tu drží mnohem pevněji. Názvy stran — v ostatní Evropě i u nás — se mnohdy volí přímo pro reklamu a ‚programy‘ stran se šmahem píší výhradně pro oklamání veřejnosti.“⁹ Lenin tak přiléhavě popsal jeden z důvodů, proč považoval za nezbytné zkoumat a hledat skutečnou, nikoliv oficiálně demonstrovanou sociálně třídní podstatu a zájmy jednotlivých politických stran. Ve své době razil jako první cestu těm, kdo pochopili kamufláž politickostranických programů a oproti tradičnímu hodnocení politických stran vycházejícímu z analýzy stranických programů stavěli požadavek zkoumání skutečné činnosti, každodenní politické praxe politických stran.¹⁰

Jak si Lenin takovoto zkoumání politických stran představoval? Nepovažoval je vůbec za jednoduché právě proto, že si byl vědom složitosti vzájemného vztahu politických stran a třídních zájmů jednotlivých sociálních skupin společnosti. Určitou šanci viděl v rozboru politickostranických poměrů v době krizových stavů společnosti, jakými byly války revoluce, mocenské změny (např. války 1866, 1870 v Německu nebo revoluce 1905 v Rusku), za nichž se tento vztah projevoval v mnohem otevřenější podobě. Z tohoto zorného úhlu je

možno také vysvětlit, proč Lenin tolik zásadních poznatků o politických stranách načerpal zejména ze studia revolučních let 1905—1907 v Rusku. Revoluce v mnohém odhalila skutečný profil jednotlivých stran a na delší dobu určovala také jejich další politickotřídní směřování.

Prostředkem ke zkoumání politických stran a zároveň určitou metodou se Leninovi stala stranická třídní analýza, kterou uplatnil právě v uvedené práci Agrární program sociální demokracie v první ruské revoluci 1905—1907. Jak zde Lenin názorně ukazuje, má tato analýza vlastně dvě stránky. Jde v ní v prvé řadě o rozbor hospodářských a třídních poměrů v zemi, vlastně o stanovení hlavních dominant a problémů ekonomického vývoje v dané společnosti a v souvislosti s ním o určení hlavních třídních tendencí, kterými na ně společnost a její jednotlivé složky reagují. Působení, činnost a program politických stran je potom poměřován ne z nich samých nebo jejich poměru k abstraktním hodnotám, ale především z jejich poměru k dobově možné optimální revoluční přeměně stávajících poměrů. Zhruba k tomuto postupu Lenin dospěl, když v uvedené práci rozbohem hospodářských poměrů v Rusku zjistil, že jádrem dalšího ekonomického vývoje je problém překonání feudálních zábran, konkrétně odstranění feudálně statkářských latifundií, což je podle Lenina možné buď „pruskou“ nebo revolučnější „americkou“ cestou. Za dobově možné revoluční překonání těchto zábran progresivního ekonomického vývoje považuje rozdělení půdy rolníkům (nacionalizaci), i když se tím dočasně upevní kapitalistické poměry na vesnici. Charakter jednotlivých politických stran od kadetů až po nacionály potom Lenin odvozuje z jejich konkrétního poměru k tomuto revolučnímu řešení agrární otázky.

Z analýzy hospodářských poměrů a ze zjištění objektivních zájmů jednotlivých sociálních skupin a jejich konfrontace s politickým vystupováním politických stran tak Lenin určuje opravdové postavení stran ve společenském dění i mezi stranami navzájem. Rozbor hospodářských a sociálnětřídních vývojových trendů tak je v jeho pojetí rovnocenný rozboru politickému a politickostranickému, je jeho předpokladem. Leninův postup zkoumání politických stran také ukazuje, že nejde o to chápat — jak se někdy marxistickoleninskému pojetí politické strany předhazuje — vztah politických stran a tříd zjednodušeně jako vztah přímý, přímo odrážející zájmy určité třídy určitou stranou, ale o pojetí, které předpokládá mnohem komplikovanější odrážení třídních zájmů v politice stran. Z Leninových prací o třídních a politickostranických poměrech v Rusku vyplývá, že mu šlo hlavně o zjištění toho, jak dobově konkrétní sociálně třídní tendence a zájmy dostávají určitou politickou formu, jinými slovy, jak se třídní obsah konkrétně realizuje v politickém pohybu, v působení politických stran.

Jestliže Lenin obohatil Marxovy postřehy o politických stranách zejména o zásady i konkrétní příklady důkladné stranické analýzy, potom význam a přínos Leninova díla pro dnešní historické zkoumání politických stran spočívá v první řadě právě v tomto bodě. Zklamán ale bude každý, kdo v Leninových pracích bude hledat systematický, explicitně vyjádřený návod, jak postupovat při historickém studiu a klasifikaci politických stran. Marx ani Lenin nepodali souhrnný výklad, definici politické strany. Jejich důraz jednak na hledání podstaty politické strany v její vazbě na třídní rozložení a pohyb společnosti, jednak na konkrétně historický přístup ke zkoumání a hodnocení politických stran působí dokonce na první pohled rozporuplně a dvojznačně.

Zatímco zdůraznění třídní podstaty politických stran naznačuje, že je možno je pojímat jednotně a usilovat o jejich jednotnou teorii, konkrétně historický přístup, který staví na časoprostorových vazbách politických stran, tvoří mez pro další zobecňování, rezignuje na obecnou klasifikaci politických stran i na hledání zákonitostí vývoje politickostranického systému.

Jsou uvedené meze skutečnou překážkou obecnějšího pojmání politických stran a jejich teorie? Při zběžném pohledu na marxistickou i buržoazní literaturu, která se zabývá vývojem politických stran i teoretickými otázkami jejich vzniku, podstaty, typologie ap., vystupuje do popředí skutečnost, že o politických stranách existuje velké množství prací, které ovšem věnují politickým stranám pozornost z nejrůznějších zorných úhlů. Tradiční úsilí najít základní princip politického stranictví, najít společného jmenovatele, na jehož základě by bylo možno politické strany pojmut jak v jejich vývojové proměnlivosti, tak v jejich vzájemné synchronní mnohotvárnosti a rozdílnosti jednotně, postupuje starší i novější práce.

Je pochopitelné, že zřetel k vytváření obecných teorií politických stran, k jejich nadčasové typologii mají především nemarxističtí sociologové a politologové. I když i mezi nimi v posledních letech pod vlivem francouzského sociologa M. Duvergera¹¹ převládly popisné analýzy formální struktury politických stran a jednotlivých stránek stranického života,¹² celkově nemarxistická sociologie nerezignuje na cíl podat jednotný model politické strany. Tento cíl je možno sledovat i v těch pracích, které věnují větší pozornost, než tomu právě v sociologických zobecněních a komparaci politických stran bylo zvykem, vzájemným vazbám politického a sociálního života.¹³ Přitom ovšem mezi sociology nechybějí hlasy, které mluví o tom, že společenské funkce politických stran „jsou tak rozdílné, že by snad bylo vhodnější zavést různé názvy pro odlišné typy společenských institucí, pro něž dosud platí společný název politická strana“.¹⁴

Toto skeptické stanovisko k možnosti vytvoření jednotné teorie politické strany je blízké historikům. Vždyť teoretických koncepcí politických stran a jejich klasifikace, které vycházejí z pozic historické vědy, není příliš mnoho. Pokud existují, vždy jde spíše o konkrétně historickou typologii v rámci historického rozboru vývoje konkrétních politických stran, resp. stranických systémů, v určitém časověprostorově daném společenském kontextu.¹⁵ Také marxistická historiografie přistupuje ke studiu politických stran konkrétně historicky, a pokud se zabývá také teoretickými otázkami jejich vývoje a jejich společenské funkce, činí tak vždy většinou z hlediska ověřování metodologických zásad historickému zkoumání fungování stran v rámci vývoje určité společnosti.¹⁶

Při uvažování o marxistické teorii politických stran jde totiž o to, že ani Marxovo ani Leninovo pojetí politickostranického vývoje není uzavřenou teoretickou konstrukcí, že Marx ani Lenin nechápe politickou stranu jako neměnnou kategorii. Naopak, oba počítají s proměnlivostí politických stran, s jejich vznikáním a zanikáním, štěpením a fúzováním i se změnami jejich konkrétní úlohy v životě společnosti. Podle Lenina tak, jak se mění třídní, materiální a sociální poměry a zájmy společenských skupin, hledání a nacházejí tyto zájmy nové a nové politické formy vyjádření.

Tyto postuláty mají zásadní význam pro historické zkoumání politických stran. Protože u Lenina nejde o studium imanence stranického pohybu, nýbrž

o sledování spojitosti tohoto pohybu s reálným třídním vývojem, nemohou ani marxističtí historikové počítat s obecným univerzálním modelem politické strany a jednotnou klasifikací politických stran. A tak konkrétně historický přístup při respektování základních marxisticko-leninských východisek zůstává základem veškerého teoretického uvažování o politických stranách, a to jak v pracích, které popisují a hodnotí jejich určitý soubor,¹⁷ tak v dílech postihujících podobu a funkci vymezeného politickostranického systému v rámci vývoje určité společnosti,¹⁸ nebo v případech analýz klasifikujících konkrétní politickou stranu.¹⁹

Z tohoto hlediska se jeví všechny pokusy nemarxistické historiografie o jednotnou teorii politických stran jako formalizující, i když mohou při zkoumání jejich fungování přinést některé cenné poznatky a výsledky. Skutečné marxistické pojetí politické strany vzniká tehdy, když jde o všestranné hodnocení ekonomických, sociálnětřídních, ideologických a politických procesů v určitém stupni vývoje konkrétní společnosti. Vztah politických stran navzájem je pojímán jako složitý odraz více nebo méně odpovídající danému rozložení třídních sil. Tento přístup respektuje fakt, že politická strana není trvalou, ale historicky podmíněnou kategorií, a jako nezužuje třídní boj jen na oblast politiky, nezužuje politický boj na boj stran nebo jen na boj v parlamentě.

Toto pojetí je přes absenci snah o vytvoření uzavřeného univerzálního teoretického systému politického stranictví vhodným východiskem jak pro nejzákladnější vymezení společné podstaty politických stran, která tkví v jejich třídní určenosti, tak pro stanovení základních a jednotných zásad objektivní klasifikace politických stran. Podle nich hlavní kritérium hodnocení spočívá v postavení poměru mezi dílčími zájmy, které zkoumaná strana reprezentuje, a mezi všeobecnými objektivními zájmy progresivního vývoje společnosti. Jinými slovy, každá klasifikace musí vycházet z poznání toho, nakolik se daná politická strana svou politickou praxí a teorií přibližuje těm vrstvám a těm třídám, které na daném stupni vývoje objektivně usilují o společenský progres.

Z uvedených zásad vyplývají také úkoly pro další marxistické zkoumání politických stran v historii. Spočívají v tvůrčí aplikaci základních metodologických východisek obsažených v Marxových a Leninových pracích. I když marxistická historiografie nesměřuje k univerzálním teoriím politického stranictví a k vytváření obecně platných modelů politických stran a jejich nadčasové klasifikaci, neměla by rezignovat na typologii politických stran, která by respektovala jejich konkrétně historickou a třídní podmíněnost, ani na komparaci stran i celých politickostranických systémů jednotlivých zemích a u jednotlivých národů ve srovnatelných časoprostorových dimenzích.

Poznámky

¹ Stať vychází z přepracované verze koreferátu, předneseného 3. 4. 1984 na kolokviu V. I. Lenina a historická věda, na němž hlavní referát přednesl prof. J. Kudrna.

² Marx, K.: *Bida filozofie*, in: *Spisy*, 4, Praha 1958, s. 195.

³ Marx, K. — Engels, B: *Komunistický manifest*, in: *Spisy*, 4, Praha 1958, s. 436.

⁴ Engels, B.: *Předmluva k 3. vydání Marxova díla Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta*, in: *Spisy*, 21, Praha 1967, s. 281.

⁵ „Ve společnosti založené na třídním dělení se boj mezi nepřátelskými třídami na určitém stupni svého vývoje nevyhnutelně musí stávat politickým bojem. Nejucelenějším, nejpřesnějším a nejvyhraněnějším výrazem boje tříd je boj stran“. Lenin, V. I.: *Socialistická strana a nestranická revoluce*, in: *Spisy*, 10, Praha 1964, s. 73.

⁶ Lenin, V. I.: *Agrární program sociální demokracie v první ruské revoluci 1905—1907*, in *Spisy*, 13, Praha 1956, s. 217—433.

⁷ Úzké sepětí s aktuálními otázkami strategie a taktiky revoluční dělnické strany je vlastní většině Leninových děl, včetně jeho prací, v nichž se zabývá problematikou politických stran. Toto sepětí však není v rozporu s jeho historismem. Naopak Leninův zřetel k historickému pojmání dobových otázek mu je předpokladem k objasnění situace a určení perspektivní linie revoluční dělnické strany. Srov. Persov, M. S.: *Obobščenie i ispolzovanie istoričeskogo opyta v rabotach V. I. Lenina*, Saratov 1970; *V. I. Lenin i istorija klassov i političeskich partij v Rossiji*, Moskva 1970.

⁸ Problematice Leninova učení o straně nového typu, které se zabývalo právě otázkami teorie a praxe revoluční politické strany, byla v literatuře věnována velká pozornost. Srov. např. Matjužin, A. A.: *V. I. Lenin ob istoričeskou roli rabočego klassa*, Moskva 1974; Galkin, I. S.: *V. I. Lenin i razvitije sovětskoj istoriografii novoj i novjejšej istorii stran Jevropy i Ameriki*, Moskva 1977.

⁹ Lenin, V. I.: *Politické strany v Rusku*, in: *Spisy*, 18, Praha 1957, s. 37.

¹⁰ Tamtéž, s. 38: „Chceme-li se vyznat v boji stran, nesmíme věřit každému slovu, ale musíme studovat skutečné dějiny stran, zkoumat nejen to, co strany o sobě říkají, ale co dělají, jak si počínají při řešení různých politických otázek, jaké stanovisko zaujímají v záležitostech, jež se dotýkají životních zájmů různých společenských tříd, statkářů, kapitalistů, rolníků, dělníků atd.“

¹¹ Duverger, M.: *Die politischen Parteien*, Tübingen, 1959.

¹² Srov. např. Mittmann, U.: *Fraktion und Partei*, Düsseldorf 1976; Hee-Yol Kay: *Die innere Ordnung der politischen Parteien*, Freiburg 1970; Schleth, U.: *Partei Finanzen*, Maisenhein 1973.

¹³ *Politologie und Soziologie. Otto Stammer zum 65. Geburtstag*, Köln und Opladen 1965; Mühleisen, H. O.: *Theoriebildung und politische Parteien, Bestandaufnahme und Entwicklungsmöglichkeiten*, Freiburg 1970; Everke, K. F.: *Zur Funktionsgeschichte der politischen Parteien*, Baden-Baden 1974.

¹⁴ Chodak, S.: *Systémy politických stran západní Evropy*, Praha 1966, s. 19.

¹⁵ Srov. např. typické práce buržoazní historiografie: Bergsträsser, L.: *Geschichte der politischen Parteien in Deutschland*, München—Wien 1965, 11. vyd.; Berchtold, K.: *Grundlinien der Entwicklung der politischen Parteien in Österreich seit 1867*, in: *Österreichische Parteiprogramme 1868—1966*, Wien 1967, s. 11—105. Příznačná v tomto směru je i absence zásadnějšího vymezení pojmu politická strana v příručce *Lexikon zur Geschichte der Parteien in Europa*, Stuttgart 1981, které je pro podobný druh příruček nezbytné.

¹⁶ Srov. např. Fricke, D.: *Methodologische Probleme der Erforschung und Darstellung der Geschichte der bürgerlichen Parteien und anderer bürgerlicher Interessenorganisationen in Deutschland*, in: *Wissenschaftliche Zeitschrift der F. Schiller-Universität Jena*, 14, 1965, s. 177—190; Sobolewski, M.: *Jak pisać historię partii politycznych?*, in: *Historyka, Studia metodologiczne*, 5, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1975, s. 69—80.

¹⁷ *Die bürgerlichen Parteien in Deutschland. Handbuch der Geschichte der bürgerlichen Parteien und anderer bürgerlicher Interessenorganisationen vom Vormärz bis zum Jahre 1945, I—II*, Leipzig 1968—1970, s.

¹⁸ Urban, O.: *Kapitalismus a česká společnost*, Praha 1978, s. 238—256, 277—302.

¹⁹ Vojtěch, T.: *Mladočesi a boj o politickou moc v Čechách*, Praha 1980.

LENIN UND DIE HISTORISCHE PARTEIENFORSCHUNG

Der Beitrag beschäftigt sich mit der Problematik der marxistischen Parteienforschung in der Geschichtswissenschaft. Der Autor konzentriert sich dabei einerseits auf die Frage, worin und

wie Lenin die Marx' Auffassung der politischen Parteien entwickelte, und andererseits auf die Problematik des Beitrags Lenins zur Methodologie der Parteienforschung in der gegenwärtigen Historiografie. Er zeigt, daß Lenin die Ansichten von Marx erweitert hat, und zwar nicht nur um die Lehre über die revolutionäre Partei eines neuen Typus, sondern auch um die Grundsätze und konkrete Beispiele der Klassenanalyse von nichtrevolutionären Parteien. Lenin bestimmt auf Grunde einer konkreten Analyse der ökonomischen, sozialen- und politischen Verhältnisse, wie die zeitlich-konkreten Sozialen- und Kllassentendenzen eine spezifische politische Form erhalten und wie sie in der Tätigkeit der politischen Parteien realisiert werden (z. B. in Lenins Schrift „Das Agrarprogramm der Sozialdemokratie in der ersten russischen Revolution 1905—1907“). Auf Grunde dieser Analyse legt er auch die Kriterien für die Parteienklassifizierung fest. Lenins konkrete historische Auffassung der politischen Parteien, die die zeitgemäße Klassenentwicklung in der Gessellschaft in Erwägung zieht, bildet auch den Hauptausgangspunkt der Parteienforschung in der gegenwärtigen marxistischen Historiografie, die weder auf die Parteientypologie noch auf deren Komparation verzichtet.